

પ્રવચન નં. ૩, શ્લોક-૮, ગાથા-૧ થી ૨ સોમવાર, ફાગણ સુદ ૪, તા.૦૧-૦૩-૧૯૭૧

‘નિયમસાર’ એટલે મોક્ષનો માર્ગ, મોક્ષ એટલે પૂર્ણ આનંદની પ્રાપ્તિનો માર્ગ. મોક્ષ એટલે પૂર્ણ આનંદ, એની પ્રાપ્તિનો માર્ગ, એને ‘નિયમસાર’ કહે છે. અહીં સુધી આવ્યું છે આપણે. ‘નિયમસાર એમ કહેતાં શુદ્ધ રત્નત્રયનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ ત્યાં સુધી આવ્યું. શું કહ્યું એ? ભગવાન ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ ‘નિયમસાર’ કહે છે. એટલે શું? કે, શુદ્ધ રત્નત્રયનું સ્વરૂપ એને ‘નિયમસાર’ કહેવામાં આવે છે.

શુદ્ધ રત્નત્રય એટલે શું? એ ઉપર આવી ગયું છે. આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ આનંદ સ્વરૂપ છે એની અંતરમાં સ્વસન્મુખ શુદ્ધતાની સામે એકાગ્રતા થવી એનું નામ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર છે. સમજાય છે કાંઈ? શુદ્ધ રત્નત્રય. શુદ્ધ એવો જે આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ સિદ્ધ સમાન પવિત્ર ધામ એવા શુદ્ધની શ્રદ્ધા, શુદ્ધનું જ્ઞાન અને શુદ્ધની રમણતા એને અહીંયાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કહે છે. શુદ્ધ કહેતા અશુદ્ધતાનો નિષેધ કર્યો. વ્યવહારરત્નત્રય જે કહેવામાં આવે છે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા, શાસ્ત્રનું જ્ઞાન અને વ્યવહાર પંચમહાવ્રતના વિકલ્પ, ચારિત્ર વ્યવહાર એ માર્ગ નથી, એ તો રાગ છે વચમાં. આત્મા વીતરાગ પરમ આનંદ સ્વરૂપ છે એની સ્વસન્મુખની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને રમણતા એને જ મોક્ષનો માર્ગ, તીર્થંકર પરમેશ્વરના મુખમાં એ આવ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

‘કેવું છે તે?’ શુદ્ધ રત્નત્રયનું સ્વરૂપ કહ્યું એ. કોણે કહ્યું? ‘કેવળીઓ અને શ્રુતકેવળીઓએ કહેલું છે.’ જુઓ! છે? એમ તો બીજાઓ પણ એમ કહે છે કે ભગવાને કહ્યું એમ કહું છું. આ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કેવળજ્ઞાન પૂર્ણ જેને પ્રગટ થયું. શક્તિ ને સ્વભાવ તો આત્માનો કેવળજ્ઞાન જ છે. એ અંતર સન્મુખ ધ્યાન દ્વારા, શુકલધ્યાન દ્વારા જેણે એ કેવળજ્ઞાન એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોકને જાણવાની પોતાની શક્તિ હતી એને પ્રગટ કરી. એવા કેવળીઓએ આ ‘નિયમસાર’ કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ?

પેલામાં એમ આવે છે, નહિ? ‘સુદકેવળીભણિદં’. અહીં ‘કેવળિસુદકેવળીભણિદં’. સ્પષ્ટ કરી નાખ્યું. ‘સમયસાર’માં ‘સુદકેવળીભણિદં’ (કહ્યું). શ્રુત અને કેવળી બે જુદા પાડીને ટીકામાં અર્થ કર્યા. ટીકાકાર એમ કહે છે. નહિતર ‘સુદકેવળીભણિદં’ એમ છે. ‘સમયસાર’. ‘નિયમસાર’માં તો ‘કેવળિસુદકેવળીભણિદં’ (કહી દીધું). કેવળીના બે વિશેષણ-એક કેવળી અને એક શ્રુતકેવળી. બન્નેએ આ કહેલું છે. આહા..! સમજાય છે કાંઈ?

ભગવાનના સમવસરણમાં પ્રભુ બિરાજતા. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ ત્યાં ગયા હતા. કહે છે કે કેવળી શ્રુતકેવળીએ કહ્યું એ હું કહું છું. એ શુદ્ધરત્નત્રય કેવળીઓએ અને શ્રુતકેવળીઓએ

કહેલું છે. એ તો શબ્દાર્થ થયો.

હવે ‘કેવળીઓ’ તે સકલપ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના ધરનારા...’ કેવળજ્ઞાન તે સકળપ્રત્યક્ષ છે. ત્રણકાળ, ત્રણલોક બધા જેને જ્ઞાનની દશામાં પ્રત્યક્ષ થઈ ગયા છે. એવા ‘સકલપ્રત્યક્ષ કેવળીઓ જ્ઞાનના ધરનારા અને ‘શ્રુતકેવળીઓ’ તે સકળ દ્રવ્યશ્રુતના ધરનારા;...’ જુઓ! અહીં ચોથા-પાંચમાના નિશ્ચયના શ્રુતકેવળી નથી લીધા. ‘મગનભાઈ’! દ્રવ્યશ્રુત જે પૂર્ણ દ્રવ્યશ્રુત છે, બાર અંગ, એના ધરનારા શ્રુતકેવળીઓ. શ્રુતજ્ઞાનમાં પૂરા, ભગવાનના સમવસરણમાં બિરાજતા એમણે કહેલું, ભગવાને કહેલું બેયનું કહેલું આ છે. સમજાણું કાંઈ? સકળ દ્રવ્યશ્રુત ધરનારા જેટલા શાસ્ત્રો બધા બાર અંગ કહેવાય એ બધું જેને અંતર હતું. એમણે આ ‘નિયમસાર’ કહેલું છે.

‘એવા કેવળીઓ અને શ્રુતકેવળીઓએ કહેલું, સકળ ભવ્યસમૂહને હિતકર,...’ હવે આ કેવું છે ‘નિયમસાર’? ભવ્ય લાયક પ્રાણીને હિતકર છે. જેને આત્માનો મોક્ષ કરવો છે ને લાયકાત છે એવા જીવને આ ‘નિયમસાર’ હિતકર છે. આહા...! સમજાણું કાંઈ? ‘નિયમસાર’ નામનું પરમાગમ હું કહું છું.’ ‘નિયમસાર’ નામનું પરમાગમ હું કહું છું એમ કહ્યું. આગમ તો કહે છે પણ આ તો પરમાગમ. હું કહું છું, ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ એનો અર્થ કરે છે. પોતે કહે છે ને હું ‘નિયમસાર’ કહું છું. ‘કેવલિસુદકેવલીભણિદં’. એ કહીશ – ‘વોચ્છામિ’

‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહે છે કે, હું કહીશ. કહેનાર તો હું છું, એની ટીકા કરનાર ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ મુનિ છે. બેય દિગંબર મુનિ સંતો વનવાસી (હતા). સંતોની જૈન ધર્મની રીત જ અનાદિ નગ્ન ને વનવાસી હતા. પછી આ દુકાળ પડ્યો એમાંથી આ બધું અર્ધફાલક (થયા). ધોળો કટકો લઈ સાધુ થઈને નીકળ્યા પછી એમાંથી આ શ્વેતાંબર પંથ નીકળ્યો. વીતરાગના માર્ગથી પરંપરાથી વિરુદ્ધ થઈને નીકળ્યો. એના પછી પંદરસો, અત્યારથી પાચસો વર્ષ પહેલાં આ સ્થાનકવાસી નીકળ્યા. એ મૂર્તિને ઉથાપીને નીકળ્યા. બાકી બીજી માન્યતા રાખી. પછી આ વળી તેરાપંથી નીકળ્યા. અણુવ્રત આંદોલન કરનારા. એ તો વળી હમણા (નીકળ્યા). એ બધા એક પછી એક સર્વજ્ઞ વીતરાગ પંથમાંથી વિપરીતપણે નીકળેલા છે. એમ છે. આહા...! બહુ આકરું કામ. ‘સ્વરૂપચંદભાઈ’! આવું છે આ.

‘આમ, વિશિષ્ટ ઇષ્ટદેવતાના સ્તવન પછી,...’ ખાસ પોતાના પ્રિય વીર ભગવાન, અત્યારે વીર શાસન જેનું ચાલે છે એવા ઇષ્ટદેવતાના સ્તવન પછી. એની સ્તુતિ કરી આમાં. આમાં કહ્યું ને? નમીને. ‘સૂત્રકાર પૂર્વાચાર્ય શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવગુરુએ પ્રતિજ્ઞા કરી.’ ટીકાકાર ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ને એમ કહે છે કે, પૂર્વાચાર્ય શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવગુરુએ પ્રતિજ્ઞા કરી એમ કહ્યું. દેવ અને ગુરુ. ટીકાકાર ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ પંચમહાવ્રતધારી મહાલિંગી મુનિ છે. વનવાસી જંગલમાં રહેનારા, એ કહે છે, કે પૂર્વાચાર્ય એવા કુંદકુંદાચાર્યદેવગુરુ, દેવ-ગુરુ. એણે પ્રતિજ્ઞા કરી. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ ઉપર કેટલું (બહુમાન છે)! પંચમહાવ્રતધારી મુનિ ભાવલિંગી દિગંબર સંત

છે એ પણ 'કુંદકુંદાચાર્ય'ને 'કુંદકુંદાચાર્યદેવગુરુ' એમ કહે છે. એમણે આ પ્રતિજ્ઞા કરી છે. સમજાણું કાંઈ? આહા...!

'આ પ્રમાણે સર્વ પદોનું તાત્પર્ય કહેવામાં આવ્યું.' લ્યો! એક એક શબ્દનો અર્થ જોતો પાડીને કહેવામાં આવ્યો. 'હવે પહેલી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ શ્લોક કહે છે :]' લ્યો! હવે મુનિ પોતે શ્લોક કહે છે. ટીકા પોતે કરી છે એનો સાર કહે છે. આઠમો શ્લોક છે, જુઓ! સાત તો મંગલાચરણમાં આવી ગયા છે.

શ્લોક-૮

(માલિની)

જયતિ જગતિ વીર: શુદ્ધભાવાસ્તમાર:
 ત્રિભુવનજનપૂજ્ય: પૂર્ણબોધૈકરાજ્ય: ।
 નતદિવિજસમાજ: પ્રાસ્તજન્મદ્રુબીજ:
 સમવસૃતિનિવાસ: કેવલશ્રીનિવાસ: ॥૮ ॥

[શ્લોકાર્થ :-] શુદ્ધભાવ વડે *મારનો (કામનો) જેણે નાશ કર્યો છે, ત્રણ ભુવનના જનોને જે પૂજ્ય છે, પૂર્ણ જ્ઞાન જેનું એક રાજ્ય છે, દેવોનો સમાજ જેને નમે છે, જન્મવૃક્ષનું બીજ જેણે નષ્ટ કર્યું છે, સમવસરણમાં જેનો નિવાસ છે અને કેવળશ્રી (-કેવળજ્ઞાનદર્શનરૂપી લક્ષ્મી) જેનામાં વસે છે, તે વીર જગતમાં જ્યવંત વર્તે છે. ૮.

શ્લોક-૮ ઉપર પ્રવચન

જયતિ જગતિ વીર: શુદ્ધભાવાસ્તમાર:
 ત્રિભુવનજનપૂજ્ય: પૂર્ણબોધૈકરાજ્ય: ।
 નતદિવિજસમાજ: પ્રાસ્તજન્મદ્રુબીજ:
 સમવસૃતિનિવાસ: કેવલશ્રીનિવાસ: ॥૮ ॥

પેલી બાજુ અર્થ છે. ભગવાન વીર પરમાત્મા કેવા હતા? 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ' સંત

* માર = (૧) કામદેવ; (૨) હિંસા; (૩) મરણ.

મુનિ એ પોતે વર્ણન કરે છે. 'શુદ્ધભાવ વડે *મારનો (કામનો) જેણે નાશ કર્યો છે,...' જુઓ! પહેલેથી ઉપાડ્યું છે. એ પુણ્ય-પાપના શુભ-અશુભભાવ તો અશુદ્ધભાવ છે. એનાથી કામનો, અજ્ઞાનનો, રાગનો નાશ થતો નથી. આહાહા...! કામભોગ કથા આવે છે ને? રાગ પોતે જ કામ છે. આહા...! શુદ્ધભાવ આત્મા પવિત્ર આનંદસ્વરૂપ, એની સન્મુખતાનો જે શુદ્ધભાવ એવા ભાવ વડે જેને કામનો, મારનો, માર એટલે કામ, એનો નાશ કર્યો છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો જેને અનુભવ છે. સમજાણું કાંઈ?

કામવાસના જગતને દુઃખદાયક છે એમ પહેલું બતાવે છે. જગતને પ્રિય લાગે છે. આમ શરીર, લક્ષ્મી, બાહ્ય ચીજો એ બધી વિષય વાસના કામ છે. સમજાય છે કાંઈ? પોતાના પદાર્થ સિવાય બીજો કોઈ પણ પદાર્થ જેને ઉલ્લસીત વીર્યમાં ઉલ્લાસ આપે એ બધો કામ છે. એ કામનો જેણે નાશ કર્યો છે. આહા...! દુનિયા જેને પ્રીતિના પ્રેમથી, જેને ભોગને આદરે છે. ઇન્દ્રાણી ને સુંદર શરીર ને ખાવા-પીવાના બધા મેસુબ ને જાંબુ ને દહીંથરા ને.. શું કહેવાય એ? સાટા ને.. આ બાજુ બેઠો હોય ને સ્ત્રી હોય, ખાવાનું હોય. પેલા કહેતા ને? રાજાને પાંચ હતી ને? માસ્તર કહેતા. 'હીરાચંદ' માસ્તર નહિ? માસ્તર નહોતા કહેતા? એકકોર વેશ્યા નાચતી હોય, એકકોર બાગમાં બેઠો હોય, એકકોર ખાતો હોય, એકકોર વાજિંત્ર વાગતા હોય. એમ કાંઈક છે. પાંચે ઇન્દ્રિયના (વિષય) એકસાથે (ભોગવે). અરે...! ભગવાન! તારા બાગને મુકીને આ રાગના બાગમાં આવ્યો (એ) મહા વિષયની વાસના છે. પાંચે ઇન્દ્રિયના વિષયોમાં પ્રેમ એ બધી વાસના, કામવાસના છે. એને જેણે શુદ્ધભાવ વડે નાશ કર્યો છે. જુઓ! દયા, દાન ને વ્રતના શુભભાવ વડે નાશ કર્યો છે એમ નથી. કારણ કે એ પોતે રાગ છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

અરે...! જેની મીઠાશ આત્મામાં આનંદની છે એ મીઠાશને ન જાણતા રાગની મીઠાશમાં પડ્યા છે, એ કામ વાસનાને વશ થઈ ગયેલા છે, ઇ પામર છે. આહાહા...! પ્રભુએ પામરતાનો પ્રભુતા વડે જેણે નાશ કર્યો છે. સમજાણું કાંઈ? શુદ્ધભાવ વડે પુણ્ય-પાપના ભાવ છે શુભ-અશુભ, દયા-દાન આદિ કામ-ક્રોધ છે એ તો અશુદ્ધભાવ છે અને અશુદ્ધભાવ છે એ પોતે જ કામ છે અને દુઃખ છે. એવી કામભોગની કથા તો અનંતવાર સાંભળીને કરી છે. એના નાશની કથા સાંભળી નથી, એમ ત્યાં કીધું. આહાહા...! 'સુદપરિચિદાણુમૂદા સવ્વસ્સ વિ કામભોગવંધકહા । એયત્તસ્સુવલંભો ણવરિ ણ સુલહો વિહત્તસ્સ । ૪ ।।' પણ રાગનો વાસનાનો શુભ કે અશુભ વિકલ્પનો છે, એનાથી ભિન્ન ભગવાન એકત્વ છે અને રાગથી ભિન્ન છે. એવા સ્વભાવની વાત પ્રીતિ કરીને સાંભળી નથી, પરિચય કર્યો નથી, અનુભવ્યું નથી. સમજાણું કાંઈ? એ વાતની વાત ન્યાંથી માંડી, જુઓ! શુદ્ધભાવ વડે જેણે.. અને એ રીત છે એમ જગતને કહે છે જરી. રાગ અને દ્વેષ વાસનાનો નાશ આત્માના શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપનો અનુભવ (થયો), એ શુદ્ધભાવ વડે નાશ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? એક વાત ગુણની કરી, હવે બહાર

પુણ્યની કરે છે.

‘ત્રણ ભુવનના જનોને જે પૂજ્ય છે,...’ એ બહારની વાત છે, ઓલી અંતરની કરી. ત્રણ ભુવનના જનો-લોકોને ભગવાન પૂજ્ય છે. ત્રણ ભુવનમાં બધા જીવો એકેન્દ્રિય આદિ છે. બધા પણ મહાપુરુષો છે, લોકો એને પૂજે છે ને એ આમને પૂજે છે. ભગવાનને એ પૂજે છે. એમ કરીને ત્રણલોકના ભુવનના પૂજ્યને પૂજવાલાયક છે એમ કહેવામાં આવે છે. બીજા કેટલાક ન માને એટલે એનું કાંઈ પૂજ્યપણું વ્યું જાય છે? એમ કહે છે. ત્રણ ભુવનના લોકને પૂજ્યપણું છે. આહા...! એટલી તો પુણ્યની પ્રકૃતિ. વીર ભગવાન તીર્થંકરદેવ શાસનમાં કેવળપણે વિચરતા. સમવસરણમાં, ડોં! આ સમવસરણમાં વિચરતાની વાત છે. અત્યારે તો મોક્ષ પધાર્યા પણ ભગવાન નીચે બિરાજતા એ વખતની વાત યાદ કરે છે.

‘ત્રણ ભુવનના જનોને જે પૂજ્ય છે,...’ એમ કરીને ત્રણલોક પણ સિદ્ધ કર્યા અને અનાદિથી કામવાસના હતી એ પણ સિદ્ધ કરી ને? હા, કામવાસના હતી. તદ્દન પવિત્ર દશામાં અનાદિનો છે એમ છે નહિ. પોતાના ઘર ભૂલીને પર ઘરમાં ભમવાની લાગણી અનાદિથી હતી. એણે જેણે આત્માના અનુભવથી, શુદ્ધભાવના મોક્ષમાર્ગથી જેનો નાશ કર્યો.

‘પૂર્ણ જ્ઞાન જેનું એક રાજ્ય છે,...’ લ્યો! સામ્રાજ્ય છે, ભગવાન પાસે સામ્રાજ્ય છે, પૂર્ણ જ્ઞાન જેનું એક રાજ્ય છે. પૂર્ણ કેવળ. જેના જ્ઞાનની દશા ઝળહળ જ્યોતિ પૂર્ણ જેને પ્રગટ થઈ ગઈ છે એ એનું રાજ છે, એ એનું રાજ છે. આ ધૂળના રાજ એ એના નહિ. હવે બીજો. એ ગુણનું વર્ણન કર્યું. હવે બહારનું.

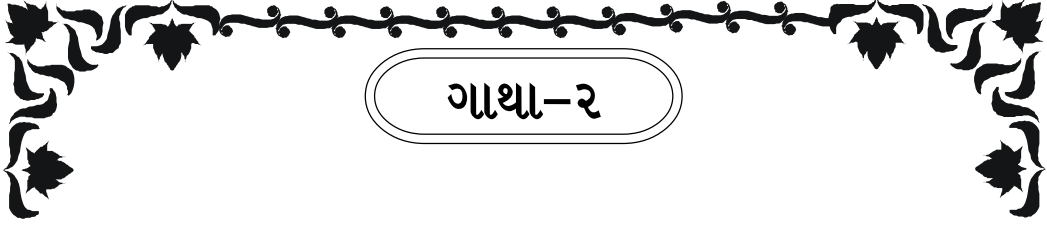
‘દેવોનો સમાજ જેને નમે છે,...’ પહેલાં ત્રણ ભુવનને પૂજ્ય છે એમ કહ્યું. આ દેવોનો, દેવનો સમાજ કરોડો, અબજોના ટોળા જેને નમે છે, એવા વીર ભગવાન જયવંત વર્તો એમ કહેશે. દેવોનો સમાજ જેને ‘દેવાદિનમનપંતિ’ આવે છે ને? ... ‘જન્મવૃક્ષનું બીજ જેણે નષ્ટ કર્યું છે,...’ ગાથાનો સાર લીધો ને? જિન જિન, જિન છે ને વીતરાગ. જેણે જન્મવૃક્ષનું બીજ, ચોરાશીના અવતારના રખડવાના બીજનો જેણે નાશ કર્યો છે. જેણે મોક્ષના બીજડા વાવીને મોક્ષ પ્રગટ કર્યો છે. કેવળજ્ઞાન ઇ મોક્ષ, ભાવમોક્ષ. ‘સમવસરણમાં જેનો નિવાસ છે...’ જુઓ! બહારથી વાત કરી પાછી. અંદરની પછી લેશે. સમવસરણ ધર્મસભા ઇન્દ્રોએ રચી હોય છે એમાં જેનો ભગવાન ‘મહાવીર’નો નિવાસ છે. સમજાય છે કાંઈ? કો’કની વાડીમાં ઉતરે ને પરથી શીલા ઉપર બેસે ને, એમ નહિ એમ કહે છે. આવે છે ને? શ્વેતાંબરમાં એવું આવે છે. ચંપાનગરી ને ફલાણા વનમાં ને હેઠે પથ્થરની શીલા હતી ત્યાં બિરાજતા.

બાર જાતની સભા મોટી. એ તો અલૌકિક રચના! એમાં જેનો નિવાસ છે. એ વ્યવહાર કહ્યો. અરિહંતપદે હતા ત્યારની વાત વર્ણવે છે. ...

કેવળ જેનામાં કેવળલક્ષ્મી વર્તે છે. ‘અને કેવળશ્રી (-કેવળજ્ઞાનદર્શનરૂપી લક્ષ્મી) જેનામાં વસે છે,...’ આ લક્ષ્મી એને છે, એની પાસે. આહાહા...! કહો, આ લક્ષ્મીપતિ કહેવાય છે

ને? આ બધા ધૂળના એ તો જડપતિ છે. ‘નવનીતભાઈ’! લક્ષ્મીપતિ કહે છે ને? ધનપતિ, લક્ષ્મીપતિ, નરપતિ, ઉદ્યોગપતિ, વળી મોટા ઉદ્યોગપતિ હમણાં એ વખાણે. એમણે હાથે બાહુબળે ઉદ્યોગ વધારી ઉદ્યોગપતિ થયા. મોટા પૂંછડા વળગાડે. પૈસા લેવા હોય ને. ‘..ભાઈ’! એમ અત્યારે બહારમાં ચાલે છે કે નહિ? આહાહા..!

‘અને કેવળશ્રી (-કેવળજ્ઞાનદર્શનરૂપી લક્ષ્મી) જેનામાં વસે છે,...’ જેનામાં અંતરમાં તો પોતે જ્ઞાન ને દર્શનમાં વસે છે અથવા જ્ઞાન-દર્શન એમાં વસે છે. એ સમવસરણમાં વસતા નથી એમ કહે છે. એ વ્યવહાર કદ્યો. આહાહા..! વ્યવહાર પણ જણાવ્યો ને નિશ્ચય જણાવ્યો. ‘તે વીર જગતમાં જયવંત વર્તે છે.’ વર્તે છે, છે ને પાઠ? એવો છે ને? પહેલો શબ્દ છે ને? ‘જયતિ જગતિ વીર:’. તે જગતની અંદર વીર જયવંત વર્તો. આવા પરમાત્મા! ઓહો! જેને અરિહંત પરમેશ્વર કહીએ એમની જ ઓળખાણ નહિ. અને જ્ઞામો અરિહંતાણં, જ્ઞમો અરિહંતાણં ગોખ્યા કરે, બોલ્યા કરે. આવા અરિહંત ને દેવ હોય એને હું દેવ તરીકે સ્વીકારીને વંદન કરું છું એમ કહે છે. પરમાત્મા આવા હોય. તીર્થંકરદેવ વીરપ્રભુ આવા હોય. બીજી ગાથા. એ તો વંદન ને સ્તુતિ કરી. હવે ‘નિયમસાર’ કહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી એ હવે કહે છે.

ગાથા-૨

મગ્ગો મગ્ગફલં તિ ય દુવિહં જિણસાસણે સમક્ખાદં ।

મગ્ગો મોક્ષોપાયો તસ્સ ફલં હોઝ ણિવ્વાણં ॥૨॥

માર્ગો માર્ગફલમિતિ ચ દ્વિવિધં જિનશાસને સમાખ્યાતમ્ ।

માર્ગો મોક્ષોપાયઃ તસ્ય ફલં ભવતિ નિર્વાણમ્ ॥૨॥

મોક્ષમાર્ગતત્ફલસ્વરૂપનિરૂપણોપન્યાસોઽયમ્ । ‘સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ’ ઇતિ વચનાત્ માર્ગસ્તાવચ્છુદ્ધરત્ત્રયં, માર્ગફલમપુનર્ભવપુરન્ધિકાસ્થૂલમાલસ્થલલીલાલંકારતિલકતા । દ્વિવિધં કિલૈવં પરમવીતરાગસર્વજ્ઞશાસને ચતુર્થજ્ઞાનધારિભિઃ પૂર્વસૂરિભિઃ સમાખ્યાતમ્ । પરમનિરપેક્ષતયા નિજપરમાત્મતત્ત્વસમ્યક્શ્રદ્ધાનપરિજ્ઞાનાનુષ્ઠાનશુદ્ધરત્ત્રયાત્મકમાર્ગો મોક્ષોપાયઃ, તસ્ય શુદ્ધરત્ત્રયસ્ય ફલં સ્વાત્મોપલધ્ધિરિતિ ।

છે માર્ગનું ને માર્ગફળનું કથન જિનવરશાસને;
ત્યાં માર્ગ મોક્ષોપાય છે ને માર્ગફળ નિર્વાણ છે. ૨.

અન્વયાર્થ :- [માર્ગ: માર્ગફલમ્] માર્ગ અને માર્ગફળ [ઇતિ ચ દ્વિવિધં] એમ બે પ્રકારનું [જિનશાસને] જિનશાસનમાં [સમાખ્યાતમ્] કથન કરવામાં આવ્યું છે; [માર્ગ: મોક્ષોપાય:] માર્ગ મોક્ષોપાય છે અને [તસ્ય ફલં] તેનું ફળ [નિર્વાણં ભવતિ] નિર્વાણ છે.

ટીકા :- આ, મોક્ષમાર્ગ અને તેના ફળના સ્વરૂપનિરૂપણની સૂચના (-તે બંનેના સ્વરૂપના નિરૂપણની પ્રસ્તાવના) છે.

‘સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ: (સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર મોક્ષમાર્ગ છે)’ એવું (શાસ્ત્રનું) વચન હોવાથી, માર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય છે અને માર્ગફળ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના વિશાળ ભાલપ્રદેશે શોભા-અલંકારરૂપ તિલકપણું છે (અર્થાત્ માર્ગફળ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વરવું તે છે). આ રીતે ખરેખર (માર્ગ અને માર્ગફળ એમ) બે પ્રકારનું, ચતુર્થજ્ઞાનધારી (મન:પર્યયજ્ઞાનના ધરનારા) પૂર્વાચાર્યોએ પરમવીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં કથન કર્યું છે. નિજ પરમાત્મતત્ત્વના સમ્યક્શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-અનુષ્ઠાનરૂપ *શુદ્ધરત્નત્રયાત્મક માર્ગ પરમ નિરપેક્ષ હોવાથી મોક્ષનો ઉપાય છે અને તે શુદ્ધરત્નત્રયનું ફળ સ્વાત્મોપલબ્ધિ (-નિજ શુદ્ધ આત્માની પ્રાપ્તિ) છે.

ગાથા-૨ ઉપર પ્રવચન

મગ્ગો મગ્ગફલં તિ ય દુવિહં જિણસાસणे સમખવાદં ।
મગ્ગો મોક્ખઉવાઓ તસ્સ ફલં હોઙ્ગ ણિવ્વાણં ॥૨॥

નીચે ઉરિગીત,

છે માર્ગનું ને માર્ગફળનું કથન જિનવરશાસને;
ત્યાં માર્ગ મોક્ષોપાય છે ને માર્ગફળ નિર્વાણ છે. ૨.

અન્વયાર્થ :- ‘માર્ગ: માર્ગફલમ્’ ‘માર્ગ અને માર્ગફળ એમ બે પ્રકારનું જિનશાસનમાં કથન કરવામાં આવ્યું છે;...’ વીતરાગ શાસનમાં આ કથન છે. એવું કથન બીજે ત્રણકાળમાં

* શુદ્ધરત્નત્રય અર્થાત્ નિજ પરમાત્મતત્ત્વની સમ્યક્ શ્રદ્ધા, તેનું સમ્યક્ જ્ઞાન અને તેનું સમ્યક્ આચરણ પરની તેમ જ ભેદોની લેશ પણ અપેક્ષા રહિત હોવાથી તે શુદ્ધરત્નત્રય મોક્ષનો ઉપાય છે; તે શુદ્ધરત્નત્રયનું ફળ શુદ્ધ આત્માની પૂર્ણ સમાપ્તિ અર્થાત્ મોક્ષ છે.

સર્વજ્ઞ સિવાય હોય શકે નહિ. તીર્થંકરદેવ વીતરાગ પરમાત્મા જિનેશ્વર પરમેશ્વર, એના શાસનમાં આ માર્ગ કહ્યો છે. માર્ગ ને માર્ગનું ફળ (કહ્યું છે). લોકોને એમ લાગે કે, આ તો પક્ષ છે, જૈન ધર્મ એ પક્ષ છે. પક્ષ નથી ભાઈ! વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એ છે. જિનવર શાસન એ જ ધર્મનું સ્વરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ? ‘જિન શાસનમાં કથન કરવામાં આવ્યું છે;...’ એ સિવાય બીજે આવો માર્ગ અને માર્ગનો ઉપાય, માર્ગ ઉપાય ને એનું ફળ એવું વર્ણન, જિનેન્દ્રદેવના મુખમાંથી આવ્યું એવું વર્ણન બીજે છે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

‘માર્ગ મોક્ષોપાય છે...’ માર્ગ કહો, ઉપાય કહો, કારણ કહો. ‘અને તેનું ફળ નિર્વાણ છે.’ માર્ગનું ફળ નિર્વાણ છે. જુઓ! કેટલી સ્પષ્ટતા થઈ છે. માર્ગ તો એક જ છે એમ સિદ્ધ કરે છે. માર્ગ બે છે એમ નથી. જુઓ! નીચે કહેશે.

‘આ, મોક્ષમાર્ગ અને તેના ફળના સ્વરૂપનિરૂપણની સૂચના...’ આ મોક્ષમાર્ગ અને તેના ફળના સ્વરૂપનું નિરૂપણ, કથનની સૂચના ‘(-તે બંનેના સ્વરૂપના નિરૂપણની પ્રસ્તાવના) છે.’ શરૂઆત-પ્રસ્તાવના-કરી આ. હવે જુઓ! નિરૂપણ શબ્દ તો આવ્યો ત્યાં. નિરૂપણ બધે આવે છે ને? નિરૂપણ, નિરૂપણ. વ્યવહાર નિરૂપણ, નિશ્ચય નિરૂપણ આવે છે ને બધે? ‘ટોડરમલ્લજી’એ લીધું છે ને.

‘સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ:’ દેખો! આ ‘ઉમાસ્વામી’નું સૂત્ર. ‘કુંદકુંદાર્યા’ના શિષ્ય ‘ઉમાસ્વામી’ થયા, જેણે ગાગરમાં સાગર ભરી દીધો. આખા શાસનનું ટૂંકામાં સૂત્ર ‘તત્ત્વાર્થસૂત્ર’ બનાવ્યું. એનું પહેલું સૂત્ર આ છે. ‘(સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર મોક્ષમાર્ગ છે).’ હવે હજી જુઓ એ કોઈ કહે છે કે એ મોક્ષમાર્ગ જે ન્યાં કહ્યો છે એ વ્યવહાર છે એમ કોઈ કહે છે. આ તો નામ કરીને એને અહીંયા નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ કહ્યો. એ વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ છે, (એમ કહે છે). તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ છે. ‘એવું (શાસ્ત્રનું), વચન હોવાથી,...’ એ ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ ‘ઉમાસ્વામી’નું શાસ્ત્ર છે એનું આ વચન છે એમ કહેવા માગે છે.

‘માર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય છે...’ લ્યો! આ આવ્યું, એનો અર્થ જ એ છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર શુદ્ધરત્નત્રયની વ્યાખ્યા છે, અશુદ્ધની છે જ નહિ. આહાહા...! મોક્ષમાર્ગ છે તો ન્યાં વ્યવહારનો માર્ગ એ તો બંધમાર્ગ છે. એ.. પંડિતજી! ... કરશે તમારા પંડિતમાં તો બહુ. ... ઓલા ‘ઉદયપુર’વાળા શું કહેવાય? ‘ચાંદમલજી’. ‘ઉદયપુર’માં ‘ચાંદમલજી’ હતા ને? આ એને પૂછ્યું કે, આ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન (શું છે)? તો કહે, એ તો વ્યવહાર છે, વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ છે. ‘પન્નાલાલે’ ‘તત્ત્વાર્થસૂત્ર’નો અર્થ કર્યો છે ને. એ ‘પન્નાલાલ’ આના છે ઈ. એણે લખ્યું છે કે, વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ છે. અહીંયા પુસ્તક છે. આ તમારા પંડિતમાં આ ચાલે છે. પુસ્તક છે ને આપણે અહીંયા? ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ એનું બનાવેલું. લાવો ને. એમાં લખ્યું છે. એ ‘પન્નાલાલ’ ‘સાગર’વાળા છે ને. આ તો વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગની વાત છે.

અહીં તો કહે છે 'માર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય છે...' આ ત્રણ જે શબ્દ કહ્યા છે એ શુદ્ધરત્નત્રયના કહ્યા છે, એમ કહે છે. એનો અર્થ કર્યો. અરેરે...! મૂળ વસ્તુ ...

મુમુક્ષુ :- આવા અર્થ કર્યા છે માટે જ અમને કબુલ નથી એમ કેટલાક કહે છે.

ઉત્તર :- પણ અર્થ કર્યા સાચા મહા મુનિ છે, પંચમહાવ્રતધારી છે. તારી દષ્ટિ પ્રમાણે કહે એ સાચા અને તારી દષ્ટિ વિરુદ્ધ કહે એ ખોટા. આ ટીકાને 'રતનચંદ્રજી' નથી માનતા. આ 'રતનચંદ્રજી મુખત્યાર' નહિ? આહાહા...! અરે...! ભગવાન! શું કરે છે તું? ક્યાં જાવું છે? ભાઈ! તારે. અહીં તો કહે છે કે, જે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ એ તો શુદ્ધ રત્નત્રયની વ્યાખ્યા મેં કહી, એમ કહે છે જુઓ! આ કહે છે. 'તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનમ્' એ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શનનું લક્ષણ છે. ત્યાં ચિત્ત કર્યું છે. 'પન્નાલાલ' આવા ને આવા લખાણ કરે અને લોકો બિચારા ભ્રમમાં પડે.

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- શું થાય? ગમે તેમ કરે. આ શું કહે છે?

સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ 'તત્ત્વાર્થસૂત્ર'નું (સૂત્ર). એ સમ્યગ્દર્શન એ શુદ્ધરત્નત્રય શુદ્ધ છે. માર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય એક જ વાત લીધી, બે વાર ન લીધા. ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એની અંતરમાં સન્મુખની વિકલ્પ વિનાની નિર્વિકલ્પ વીતરાગી પ્રતીતિ, શ્રદ્ધા એને શુદ્ધરત્નત્રયમાં એનો એક અવયવ કહે છે. સમ્યગ્દર્શન, આને સમ્યગ્દર્શન કહીએ. સમજાણું કાંઈ?

'માર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય છે...' આમ ચોખ્ખું ધડાકાબંધ કહે છે ને. આહા...! બાપુ! મોક્ષનો માર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય છે. એની સામે અશુદ્ધરત્નત્રય વ્યવહાર છે એ માર્ગ છે નહિ એમ આવ્યું. અર્થ કરવામાં પણ વાંધા. ઓલામાં આવે છે ને? જાતિઅંધનો દોષ નહિ આકરો. જન્મનો જાતિઅંધ હોય એ તો દેખતો નથી કાંઈ. 'ભુરાભાઈ' ગયા? ગયા હશે. 'જાતિઅંધનો દોષ નહિ આકરો, જે જાણે નહિ અર્થ, મિથ્યાદષ્ટિ દેખી આકરો કરે અર્થના રે અનર્થ.' છોકરાને કહ્યું, એલા છોકરા જ્ઞાનસ સળગાવ, તમે કહ્યું હતું ને સળગાવ (એટલે) નાખ્યું ભડકામાં. સળગાવવાનું કહ્યું હતું ને. સળગાવવાનો અર્થ શું? અમારે એક છોડી ત્યાં હતી ઈ બોલતી. નાની હતી ૭ વર્ષની. 'પોપટભાઈ'ના દીકરાની દીકરી. ૭ વર્ષની હતી. આવા શ્લોકો બહુ બોલતી. બિચારીને ૭ વર્ષની ઉંમરમાં ક્ષય થઈ ગયો, મરી ગઈ. 'સમજાવ્યા સમજે નહિ કરે કાંઈનું કાંઈ, જ્ઞાનસ સળગાવો કહ્યું નાખ્યું ભડકા માંડી'. સવળો અર્થ વકીલને પૂછો. 'રામજીભાઈ' જેવાને, લ્યો! શબ્દાર્થ કરો. 'પંડિતજી'ને પૂછો, આ સંસ્કૃતના 'પંડિત' છે. એ ઠીક છે. જ્ઞાનસ સળગાવો કહ્યું, એમ કહ્યું છે, લ્યો! પણ સળગાવવાનો અર્થ એમાં બત્તી કર, દીવો કર એમ કીધું. સળગાવવું એટલે બાળી મુકવું? આવા ને આવા અર્થ સમજે. સમજાણું કાંઈ? એ છોડી બોલતી. ઘણા વર્ષ (પહેલાની) (સંવત ૧૯૮૦ની સાલની વાત છે.

૪૭ વર્ષ થયા. એ બિચારી મરી ગઈ. આહાહા...! ‘નટુભાઈ’ની દીકરી હતી. નાની ઉંમર. એના દાદાએ આવા ૨૫-૫૦ શ્લોકો શીખવેલા. ઇ બોલે બિચારી. ક્ષય થઈને મરી ગઈ. આહાહા...!

હજી શાસ્ત્રના વાસ્તવિક અર્થ કરવામાંય ઊંધાય. ‘પંડિતજી’! આ શું કહે છે? મોક્ષમાર્ગ તો શુદ્ધરત્નત્રય એક જ છે. વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ એ માર્ગ નથી, એ તો ઉપચારથી નિમિત્તનું કથન છે. ભાઈએ લખ્યું છે ને? ‘ટોડરમલ્લજી’એ. મોક્ષમાર્ગ બે નથી, નિરૂપણ બે પ્રકારે, કથન બે પ્રકારે છે. નિશ્ચય અને વ્યવહાર કથનનો પ્રકાર છે, વસ્તુ બે નથી. ત્યારે હવે એ કહે છે કે નહિ, મોક્ષમાર્ગ બે માને તો ભ્રમ છે, આ કહે છે. સમજાય છે? ઇ કહે છે મોક્ષમાર્ગ બે ન માને એ ભ્રમ છે. હવે આનું ક્યાં સમજવું? આહાહા...! ‘ટોડરમલ્લજી’ કહે છે કે મોક્ષમાર્ગ બે માને તો ભ્રમ છે. કારણ કે અહીં એક જ કલ્પો છે. ત્યાં ‘રતનચંદ્રજી’ કહે છે કે, બે માને નહિ એ ભ્રમમાં પડ્યા છે. હવે આનું શું કરવું? ધૂતારા.

વાડ વેલાને ખાય. અમારે ... શેઠ. ઇ બિચારા કહેતા. સાધુ હતો ને? ... સ્થાનકવાસી સાધુ હતા. એની શ્રદ્ધા વેદાંતની. આ ‘લીમડી’ સંઘાડાના. મોટાભાગે ‘લીમડી’ સંઘાડાના હતા. અમે જોયેલા બધાને. ‘પાલેજ’ આવેલા. ‘પાલેજ’ અમારે વચમાં ખરું ને. ‘મુંબઈ’થી દેશમાં આવે ત્યારે અમારે ત્યાં આવે ‘પાલેજ’માં. બધા આવેલા ત્યારે જોયેલા. એની શ્રદ્ધા વેદાંતની થઈ ગયેલી. જૈનની રહી નહિ. સ્થાનકવાસીમાં હતા. પછી આ અમારા શેઠ હતા. ‘દામોદર’ શેઠ હતા એની શ્રદ્ધા ખોટી પણ એની વેદાંતની નહિ, જૈન ખરી. એટલે સુધરેલા લાગતા, ગૃહસ્થ માણસ એટલે સુધરેલા લાગે. એની સાથે વાત કરતાં વેદાંતની વાત કહી દીધી એણે. એ જાણે કે આ મારી વાત કબુલશે. બિચારા બોલ્યા, અરે...! મહારાજ! વાડ વેલાને ખાય. અમારે ક્યાં જાવું? એમ બોલ્યા હતા. અમારો વેશ પહેરીને આ વેદાંતને માને, અમારે ક્યાં જાવું? એમ અહીંયાં વીતરાગ માર્ગને ઓથ છોડી દઈને પોતાની કલ્પનાના માર્ગે માર્ગ કહે એને ક્યાં જાવું? ‘જેતપુર’માં કહ્યું હતું.

(અહીંયાં) કહે છે માર્ગ તો ખુદ રત્નત્રય એક જ છે એમ થયું કે નહિ? ‘અને માર્ગફળ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી...’ પોતાના પૂર્ણ આનંદની પરિણમન દશા, પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદ, પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદ, અનંત અનંતઆનંદ એવી મુક્તિરૂપી પરિણતિ સ્ત્રી એનો ‘વિશાળ ભાલપ્રદેશ...’ કપાળ વિશાળ છે. ‘શોભા-અલંકારરૂપ તિલકપણું છે...’ લ્યો! એમાં તિલક હોય ને. એમ મુક્તિરૂપી લક્ષ્મી તિલકરૂપ છે. આહાહા...! ‘(અર્થાત્ માર્ગફળ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વરવું તે છે).’ આવો જે માર્ગ, ભગવાનઆત્મા પરિપૂર્ણ શુદ્ધ છે એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને રમણતા કરે એ એક જ માર્ગ છે અને એના ફળ તરીકે આવી મુક્તિ છે. વ્યવહાર તરીકેનું ફળ મુક્તિ ને વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ, એ બે છે નહિ. ‘પંડિતજી’! એમાં કહ્યું કે નહિ એમ? ‘ટોડરમલ્લજી’એ ભાષા શું કહી છે? શાસ્ત્રમાં આવ્યું છે, બે મોક્ષમાર્ગ નથી. બધા આવા

ને આવા. એ વાત 'દામોદર' શેઠ કહેતા. 'ટોડરમલજી' શું કેવળી થઈ ગયો? બધાને ખટકતું. (સંવત) ૧૯૮૩ની સાલમાં ચર્ચા બહુ ચાલતી. ૧૯૮૩, હોં! કેટલા વર્ષ થયા? ૪૪ થયા. ખુબ ચર્ચા ચાલતી હતી. આ 'ટોડરમલજી' આમ કહે છે. (તો એ કહે), ઇ કેવળી થઈ ગયો? ... પણ વસ્તુનું સ્વરૂપ જે પરંપરાએ છે એ કહે છે. આવું ન હોય તો બીજી રીતે હોઈ શકે જ નહિ ને. મોટી ચર્ચા ચાલે, આ તો ચર્ચાઓ તો અમારે ઠેઠથી (સંવત) ૧૯૭૧થી ચાલે છે, ૫૬ વર્ષ થયા. આહાહા..!

કહે છે માર્ગનું ફળ, આહાહા..! માર્ગનો છેડો પૂર્ણ આવે એ મુક્તિ. મુક્તિરૂપી લક્ષ્મી વરે છે. તિલકપણું છે ને? આમ તિલકપણું કરે એટલે વર્ષો. મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વરે છે. 'આ રીતે ખરેખર (માર્ગ અને માર્ગફળ એમ) બે પ્રકારનું,...'.

મુમુક્ષુ :- નિશ્ચય-વ્યવહાર ન લીધું, આ બે પ્રકાર એમ લીધું.

ઉત્તર :- આ બે પ્રકાર છે ને. આ જ છે ને બે પ્રકાર, એમ કહે છે. ઉપાય અને ફળ, બે છે. ઉપાય બે પ્રકારના છે એ ક્યાંથી આવ્યું? આહા..! શું થાય? જગતને પંડિતો જ્યારે લૂંટે ત્યારે એને જાવું ક્યાં?

આ બે પ્રકારનું પ્રરૂપણ વીતરાગ માર્ગમાં 'ચતુર્થજ્ઞાનધારી...' ચાર જ્ઞાનના ધરનારા ગણધર. '(મન:પર્યયજ્ઞાનના ધરનારા) પૂર્વાચાર્યોએ પરમવીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં કથન કર્યું છે.' ચાર જ્ઞાનના ધરનારાએ પૂર્વાચાર્યોએ, અનંત આચાર્યોએ પરમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં એમ પાછું. પરમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં આ કથન કર્યું છે. માર્ગ ને માર્ગનું ફળ બે પ્રકાર છે. માર્ગ શુદ્ધરત્નત્રય એ કથન પૂર્વાચાર્યોએ પરમવીતરાગ સર્વજ્ઞ શાસનમાં કથન આ કર્યું છે, કહે છે. વ્યવહાર તે મોક્ષમાર્ગનું કથન આચાર્યનું કહ્યું નથી, કથન છે તે નિમિત્તનું જ્ઞાન કરાવવા (કહ્યું છે). ભારે વાત, ભાઈ! આહા..!

પૂર્વાચાર્યો કેટલા? જેટલા આચાર્ય થયા એ. પરમવીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં પરમેશ્વર વીતરાગદેવ જિનેન્દ્રદેવે શાસનમાં કથન કર્યું છે. આ બધા ગણધરોએ આવું કથન કર્યું છે. કહો, સમજાણું? ભગવાનની વાણી તો અમુક સમયે નીકળે છે ને. રચના તો ગણધરો કરે છે. એટલે સૂત્રમાં આવા આચાર્યોએ આમ કહ્યું છે, એમ કહ્યું છે. ગણધરદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું છે. કારણ કે સૂત્રની રચના તો એ આચાર્યો કરે છે. આહા..!

'પરમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં કથન કર્યું છે.' અનંત આચાર્યો અને ગણધરોએ શાસ્ત્રમાં આમ કહ્યું છે, એમ કહે છે. નિશ્ચય આત્માના સ્વભાવનું ભાન, અનુભવ એ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્ર (છે), એ જ મોક્ષનો માર્ગ છે. આહાહા..! દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધાનો રાગ એ મોક્ષનો માર્ગ નહિ એમ કહે છે, છૂટવાનો માર્ગ નહિ એમ કહે છે. આહાહા..! આ વીતરાગ કહે. મોઢા આગળ કોળિયો કોને બાપુ! એમ નથી, હોં! તારો સ્વભાવ પ્રભુ! મારા જેટલો જ પરિપૂર્ણ છે. એનું અંતર જ્ઞાન કરી, એનું જ્ઞાન કરી અને તારાથી

તારી શ્રદ્ધા તું કર. એને અમે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન કહીએ છીએ. સમજાણું કાંઈ? વીતરાગ માર્ગ લોકોને સાંભળવા મળે નહિ. ઊંધે રસ્તે જાય ને માને કે, આપણે (ધર્મ કરીએ છીએ). જિંદગી જાય, ચાલી જાય છે.

હવે એનો ખુલાસો કરે છે. ‘પૂર્વાચાર્યોએ પરમવીતરાગ સર્વજ્ઞના શાસનમાં...’ બધાને નાખ્યું, જોયું! અનંત ગણધરોએ અને પરમ વીતરાગ સર્વજ્ઞનું શાસન, એમાં આ વાત છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા તે મોક્ષનો માર્ગ, એમ અનંત સર્વજ્ઞોએ અને ગણધરોએ કહ્યું નથી. છે એમાં? આહાહા...! હવે એ શું માર્ગ (છે)? જે ચાર જ્ઞાનના ધણીએ વીતરાગ શાસનમાં કહ્યું એ શું?

‘નિજ પરમાત્મતત્ત્વના સમ્યક્શ્રદ્ધાન...’ ભાષા તો જુઓ! અરિહંત પરમાત્માની શ્રદ્ધા પણ નહિ. ‘શશીભાઈ’! આહાહા...! નિજ પરમાત્મ તત્ત્વ, પોતાનું પરમ સ્વરૂપ શુદ્ધ ધ્રુવ અચિંત્ય, અચળ અવિનાશી એવો ભગવાનઆત્મા, એવું પરમાત્મતત્ત્વ સ્વભાવ એનું સમ્યક્શ્રદ્ધાન, એની સાચી શ્રદ્ધા. એ શુદ્ધરત્નત્રય માધ્યલું એક સમ્યગ્દર્શન. સમજાણું કાંઈ? ‘...’ જુઓ! શું છે, જુઓ! આહાહા...! ભગવાન તું પરિપૂર્ણ પ્રભુ છો, હોં! જુઓને પરમાત્મા લીધું ને? નિજ પરમાત્મા પોતે પરમ સ્વરૂપ. જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ, સ્વચ્છતા, પ્રભુતા (આદિ) અનંત શક્તિઓનું પરમ સ્વરૂપ પોતે આત્મા. એવો નિજ આત્મા, નિજ પરમાત્મા એની સમ્યક્શ્રદ્ધા, એને સમ્યગ્દર્શન અને મોક્ષનો માર્ગ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

નિજ પરમાત્મતત્ત્વના જ્ઞાન એની સાથે લેવું. નિજ પરમાત્મતત્ત્વનું સમ્યક્શ્રદ્ધાન એની સાથે નિજ પરમાત્મતત્ત્વનું સમ્યક્જ્ઞાન એમ લેવું. નિજ આત્માનું જ્ઞાન તેને જ્ઞાન કહીએ. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનું જ્ઞાન એ જ્ઞાન નહિ. આહાહા...! ગજબ વાત છે. સમજાણું કાંઈ? દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને જાણ્યા, ઓળખ્યા એ જ્ઞાન નહિ, કહે છે. એ તો પરલક્ષી છે, એ તો બંધનું કારણ છે. ભારે ગજબ વાત. વીતરાગનો માર્ગ, આહાહા...! નિજ પરમાત્મતત્ત્વનું સમ્યક્જ્ઞાન. પોતાનો નિજ સ્વરૂપ ભગવાન, પૂર્ણ બ્રહ્માનંદ નિજ પ્રભુ આત્મા, એનું જ્ઞાન. એ જ્ઞાનને જ્ઞાન કહીએ. સમજાણું કાંઈ? એ જ્ઞાન મોક્ષનો માર્ગ છે. પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ, એનું જ્ઞાન તે મોક્ષનો માર્ગ છે. શાસ્ત્રનું જ્ઞાન, પરલક્ષી બધું ભણતર, એ કાંઈ જ્ઞાન નથી, એ કાંઈ મોક્ષમાર્ગ નથી. આહાહા...! કહો, સમજાણું કાંઈ?

નિજ પરમ આત્મા, પરમસ્વરૂપ ભગવાન એવો જ્ઞાયકભાવ ત્રિકાળ, એવો અનંત ગુણનો એકરૂપ સ્વભાવ, એની અંતરમાં રુચિ દષ્ટિનું પરિણામન (થાય) તેને શ્રદ્ધા કહીએ, એની રુચિ સહિતનું અંતરનું જ્ઞાન (થાય) તેને જ્ઞાન કહીએ. અને નિજ પરમાત્મતત્ત્વના સમ્યક્અનુષ્ઠાન એની સાથે લેવું. નિજ પરમાત્મા, આનંદ ને જ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રભુ આત્મા, એનું અનુષ્ઠાન-સમ્યક્અનુષ્ઠાન પાછું દરેકને. સમ્યક્અનુષ્ઠાન અંતરમાં આચરણમાં આનંદમાં સ્થિર થવું એનું નામ ચારિત્ર છે. આ લુગડા ફેરવ્યા ને નગ્ન થયા એ ચારિત્ર નહિ,

પંચમહાવ્રતના વિકલ્પ થાય એ પણ ચારિત્ર નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આ છે ને 'લીલાધરભાઈ'! એમાં લખ્યું છે કે નહિ? એ.. 'રાજુભાઈ'! ... આહાહા..!

ભાઈ! તારા ઘરની ચીજ તો આ છે, એને પહેલી સમજમાં તો લેવી જોશે. એ વિના જરીયે આગળ નહિ ચાલે. આહા..! શ્રદ્ધામાં એમ લે કે, મારાથી જ મારી શ્રદ્ધા (થશે) ને મારાથી મારું જ્ઞાન (થશે), એવી શ્રદ્ધા નહિ કરે તો સ્વસન્મુખ વળી શકશે નહિ. કારણ કે વસ્તુનો સ્વભાવ એ માને એવો ઊંઘો નથી. સમજાણું કાંઈ?

નિજ પરમાત્મતત્ત્વના સમ્યક્શ્રદ્ધાન, સમ્યગ્જ્ઞાન, નિજ પરમાત્મતત્ત્વનું સમ્યક્જ્ઞાન, નિજ પરમાત્મતત્ત્વનું સમ્યક્અનુષ્ઠાન. લ્યો! આ અનુષ્ઠાન, અનુષ્ઠાન આચરણ કહે છે એ કાંઈ નહિ. આહાહા..! ખાંડાની ધાર જેવું લાગે આ તો. આહાહા..! કેમ પહોંચાય? 'સ્વરૂપચંદ્રભાઈ'! છે તો એનું સ્વરૂપ પણ એને એવું થઈ ગયું છે કે... એવા 'નિજ પરમાત્મતત્ત્વના...' શું પણ ખુલાસો કર્યો છે! ટીકા એટલી સ્પષ્ટ કરી કે, વ્યવહારવાળાને આ ગોઠે નહિ.

મુમુક્ષુ :- એટલે તો માનતા નથી.

ઉત્તર :- માનતા નથી. હજી તો કહેશે, જુઓને.

'શુદ્ધરત્નત્રયાત્મક માર્ગ પરમ નિરપેક્ષ હોવાથી...' આહાહા..! વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય એવું વસ્તુના સ્વરૂપમાં નથી. વ્યવહાર શુભઉપયોગ છે, રાગ છે, વિભાવ છે એનાથી શુદ્ધ ઉપયોગ ને આત્મસ્વભાવ થાય એવું વસ્તુનું સ્વરૂપ નથી. આહાહા..! કષાયની મંદતા કરો, ભક્તિ કરો, દયા, દાન, વ્રત, પૂજા (કરો) એનાથી વ્યવહારથી પછી નિશ્ચય સમજાશે. કહે છે કે, એ વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એવું નથી. આહાહા..!

શુદ્ધરત્નત્રયાત્મક માર્ગ-એ ત્રણ શુદ્ધ કીધા ને? ત્રણેય. શુદ્ધ રત્નત્રય સ્વરૂપ માર્ગ પરમ નિરપેક્ષ હોવાથી. એકલું નિરપેક્ષ નહિ. એને વ્યવહારના વિકલ્પની અપેક્ષા નથી. જેને દેવ-ગુરુની, શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા હોય તો સમક્રિત થાય એવી અપેક્ષા નથી. સાંભળ્યું ન હોય કોઈ દિ' એવું. આખો દિ' ટોકરી વગાડ્યા કરે અને સામે 'શ્રીમદ્'નો ફોટો રાખે. જય ભગવાન! આપણું કલ્યાણ થઈ જશે.

મુમુક્ષુ :- પણ ગુરુ જ કલ્યાણ કરી દે ને?

ઉત્તર :- કર્યા. ગુરુ પોતે છે. ગુરુ ક્યાં? કહો, સમજાણું આમાં? આવો માર્ગ છે. 'પ્રકાશદાસજી'! ભગવાન આપી દેશે, ગુરુ આપી દેશે. ન્યાં ક્યાં એની પાસે તું હતો કે ઈ આપે. તું તો તારી પાસે છો.

શુદ્ધરત્નત્રય માર્ગ પરમ નિરપેક્ષ, એમ કરીને વ્યવહારની અપેક્ષા એને નથી એમ સિદ્ધ કરે છે. આહાહા..! વિકલ્પની અપેક્ષા, રાગની અપેક્ષા, નિમિત્તની અપેક્ષા (નથી). વ્યવહાર કહો કે નિમિત્ત કહો. શુદ્ધ સ્વભાવની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્રની દશામાં રાગની, નિમિત્તની અપેક્ષા વિનાનું એ તત્ત્વ છે. આહાહા..! પણ જ્યાં ક્યાંક ક્યાંક વ્યવહાર ને કારણ ને

સાધન ને એમ છે ને... એ.. 'ભિખાભાઈ'! એ તો વ્યવહારના કથનો છે. એ ભૂમિકામાં આવું હોય છે, એનું નિમિત્તનું જ્ઞાન કરાવવા (કહ્યું છે). હોય છે, પણ એનાથી થાય છે એમ નથી. આહાહા...! ભારે વાતું, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ?

એકલો નિરપેક્ષ (શબ્દ) નથી વાપર્યો, પરમ નિરપેક્ષ (કહ્યું છે). કથની પણ 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ'ની. જંગલવાસી વીતરાગી સિંહ હતા. આહાહા...! રાગ ઉપર તો હરણને જેમ સિંહ ફાડે એમ ફાડી નાખીને તોડી નાખીને વીતરાગતા પ્રગટ કરી છે. મારફાડ વીતરાગતા અંદર ઝળહળે છે. આ વીતરાગભાવની શ્રદ્ધા, જ્ઞાનમાં અમને દેવ-ગુરુની, શાસ્ત્રની શ્રદ્ધાના વિકલ્પની પણ જરૂર નથી. 'નવનીતભાઈ'! નિરપેક્ષ. આહાહા...! શ્રદ્ધામાં તો લે, પહેલા જ્ઞાનમાં તો લે. આહાહા...! આવો નિરાલંબી પરના આલંબન વિનાનો, ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનું પૂર્ણ ધામ એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને સ્થિરતામાં પરની કોઈ જરીએ, જરીએ અપેક્ષા નથી. એવો નિરપેક્ષ રત્નત્રયમાં આવે તે મોક્ષનો ઉપાય છે. વીતરાગના વચનો આકરાં, કાયરને પ્રતિકૂળ, 'શ્રીમદ્'માં આવે છે ને? 'વચનામૃત વીતરાગના પરમ શાંતરસ મૂળ, ઔષધ જે ભવ રોગના પણ કાયરને પ્રતિકૂળ.' હીજડા જેવા, વીર્ય વિનાના. અરે...! આવો માર્ગ હોય? આવો માર્ગ હોય? અરે...! સાંભળને! વીરના માર્ગ તો આવા હોય. અફરગામીના માર્ગ આવા હોય. જે રસ્તે ચડ્યા ન્યાંથી પાછા ન ફરે એવા માર્ગ હોય. પરની અપેક્ષા રાખ્યા વિનાનો માર્ગ હોય. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

'પરમ નિરપેક્ષ હોવાથી મોક્ષનો ઉપાય છે...' પરની અપેક્ષા વિનાનો છે માટે શુદ્ધરત્નત્રય મોક્ષનો ઉપાય છે. આહાહા...! 'અને તે શુદ્ધરત્નત્રયનું ફળ...' પેલો માર્ગ કલ્પો. 'સ્વાત્મોપલબ્ધિ (નિજ શુદ્ધ આત્માની પ્રાપ્તિ) છે.' બસ, આત્માની પ્રાપ્તિનો અર્થ આત્મા જેવો છે એવી પૂર્ણ દશામાં પ્રાપ્તિ, એનું નામ રત્નત્રયનું ફળ છે. વિશેષ કહેશે...

(શ્રીતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)